

Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

УДК 343.985.3

К.О. Сандул,
Державна прикордонна служба України

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДІВ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ

Анотація. Стаття присвячена визначенню основних методів кримінального аналізу (далі — КА) в оперативно-розшуковій діяльності (далі — ОРД) Державної прикордонної служби України (далі — ДПС України) та їх класифікації. Автор акцентує увагу на визначенні основних методів в залежності від форм КА.

Ключові слова: оперативно-розшукова діяльність, кримінальний аналіз, метод кримінального аналізу.

Постановка проблеми. У сучасних умовах протидії організованих і транскордонній злочинності аналітичне забезпечення ОРД ДПСУ набуває першочергового значення. Застосування сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій в ОРД дає змогу інтегрувати й опрацювати значну кількість даних про конкретні об'єкти з відкритих джерел інформації та спеціалізованих автоматизованих інформаційних систем, одержуючи нові знання про способи їх взаємодії та взаємозв'язки.

Водночас стрімкий розвиток сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій вимагає нових підходів до аналітичного забезпечення ОРД.

Успіх виявлення та викриття будь-якого злочину у сфері недоторканості державних кордонів (далі — ДК) багато в чому залежить не тільки від оперативного працівника, але й від роботи кримінального аналітика. Для цього він повинен мати уяву

про типові криміналістично-значимі характеристики різних видів злочинної діяльності на ДК, а також вміти застосовувати комплекс різних методів, які дозволяють вирішувати найскладніші та нестандартні ситуації.

Саме тому існує необхідність більш детального дослідження методів КА, передусім, як інструменту здобування, обробки та інтерпретації інформації в знання необхідні для прийняття управлінських рішень.

Стан дослідження. Аналіз стану досліджень свідчить про те, що багато вітчизняних науковців таких як, В. Бірюков, Н. Карпов, В. Кузьмічов присвятили свої праці розробці методологічних основ розслідування злочинів, однак, окремого комплексного наукового дослідження питань методологічних основ системи КА в оперативно-розшуковій діяльності не проводилось. Саме тому, **метою статті** є подальша теоретична розробка питань методології КА.

Виклад основного матеріалу.

Основним завданням КА є глибокий, повний та різновекторний аналіз сукупності наявної та прогнозованої інформації про протиправну діяльність на ДК для формування науково-обґрунтованих варіантів оптимальних рішень при здійсненні управління ОРД.

В кожному конкретному аналітичному дослідженні може використовуватися комплекс різних методів, які дозволяють вирішувати найскладніші та нестандартні ситуації.

Завдання КА використовувати понятійний та методологічний апарат інших галузей знань як інструментарій для вирішення власних проблем. Кримінальний аналітик зобов'язаний знати проблеми, які так або інакше пов'язані зі злочинністю, її природою та сутністю, а також питання, пов'язані з організацією та проведенням аналітичних досліджень, тобто, з використанням багатого арсеналу загальнонаукових методів пізнання дійсності.

В науці немає єдиного та точного визначення поняття методу. Найбільш загальне поняття методу розроблено в філософії, де під методом мається на увазі сукупність прийомів, операцій, способів практичного або теоретичного пізнання дійсності [1].

Оскільки КА, на нашу думку, являє собою галузь правової науки, для його методів характерно поєднання як юридичного, так і загальнотеоретичного підходів до вивчення об'єктів.

Для методів КА характерні дві специфічні риси:

— комплексність, вона передбачає виявлення та вивчення питомої ваги кожного із взаємодіючих факторів;

— використання теорії та методики інших наук, в тому числі криміналістики.

Як відомо, методи не можуть розроблятися окремо від форм, які визначають основні напрямки здійснення будь-якої діяльності та були розглянуті нами раніше [2, 3].

Тому, в подальшому нами пропонується визначити поняття методу КА, як системи прийомів, способів та засобів збору, обробки та аналізу інформації, які застосовуються з метою пізнання злочинності, її причин та умов, особи злочинця та опрацювання заходів по попередженню злочинності.

Жоден з наукових методів не можна абсолютизувати та перетворювати в єдино можливий та універсальний. Тільки система методів може забезпечити досягнення цілей КА. Загальнонаукові та спеціальні методи застосовуються в комплексі, оскільки будь-який спеціальний метод складає специфічну комбінацію загальнонаукових.

КА є різновидом процесу пізнання дійсності, відображення предметів та явищ матеріального світу в свідомості людини на підставі практики. Кримінальний аналітик повинен підходити до предмету свого вивчення як до однієї з ланок ланцюга взаємопов'язаних явищ дійсності. Так, важливе значення для кримінального аналітика повинно мати положення, у відповідності якому об'єкт вивчення повинен розглядатися в розвитку, тобто, уявлення повинні бути динамічними, постійно поповнюватись новими знаннями та змінюватися в залежності від зовнішнього середовища.

Кримінальний аналітик також не може обійтись без формально-логічних методів пізнання (аналіз, синтез, формалізація, абстрагування, гіпотеза, індукція, дедукція, аналогія та ін.), які повинні застосовуватись на будь-якій стадії КА.

Загальнонаукові методи, які застосовуються в КА, це система правил,

рекомендацій, прийомів з вивчення конкретних об'єктів, явищ та фактів. До загальнонаукових методів, які широко застосовуються у КА, відносяться: спостереження, опис, порівняння, експеримент, моделювання тощо. Комплекс загальнонаукових методів постійно поповнюється і розвивається в міру розвитку науки.

Застосування загальнонаукових методів носить загальний характер, але і вони модифікуються в залежності від об'єму та умов пізнання, технічних засобів та інформаційних технологій, які використовуються аналітиками. Специфіку застосування загальнонаукових методів в КА обумовлюють закономірності які вивчаються, зокрема, мета дослідження, а також особлива сфера діяльності — протидія злочинності на ДК.

Загальнонаукові методи можна розподілити на три основні групи:

- методи збору первинної інформації;
- методи обробки та оцінки інформації;
- методи прогнозування.

Найбільш розповсюдженими методами збору первинної інформації є:

— вивчення документів (якісний аналіз нормативно-правових актів, звітних, аналітичних та інших документів, інформація на яких зафіксована на паперових або електронних носіях інформації);

— спостереження (безпосереднє або опосередковане сприйняття дійсності, необхідне для збору інформації щодо соціальних фактів, під час практичних дій людей, щодо реальних якостей соціальних об'єктів та умов їх існування);

— експеримент (активна форма збору та аналізу інформації, що дозволяє отримати якісно нове уявлення щодо природи, закономірностей та

тенденцій спеціально змодельованої ситуації, процесу).

Найбільш розповсюдженими методами обробки інформації є статистичні методи, які дозволяють визначити кількісні параметри соціальних процесів та явищ, під час яких використовуються принципи групування та розподілення величин, визначення абсолютних та відносних величин, перетворення динамічних рядів, формування репрезентативності вибірки.

До методів обробки та оцінки інформації необхідно віднести методи факторного, дисперсного та кореляційного аналізу, лінійного та динамічного програмування, метод розпізнавання тощо, які виявляють відповідну теоретичну інтерпретацію кількісних показників, що віддзеркалюють якісні характеристики явищ, що досліджуються.

Прогнозування — найважливіше й одне з найскладніших завдань аналітичної діяльності. На основі прогнозу розвитку подій та обстановки повинні прийматися найважливіші управлінські рішення, здійснюватися розстановка сил і засобів для досягнення поставленої мети.

За оцінка мифахівців, у даний час нараховується понад 150 методів прогнозування. Кількість базових методів прогностики, які в тих чи інших варіаціях повторюються в інших методах, значно менша.

За ступенем формалізації всі методи поділяються на інтуїтивні (експертні) і формалізовані.

Інтуїтивне прогнозування використовує індивідуальні і колективні експертні оцінки як кінцеві прогнози, чи як вихідні дані у комплексних системах прогнозування.

Формалізовані методи належать до класу спеціальних методів і мають, як правило, математичне обґрунту-

вання та базуються на використанні формалізованої інформації, найчастіше статистичної, яка обробляється з використанням складних програмних продуктів.

Методи КА можуть бути класифіковані по-різному і на підставі безлічі різних принципів. Серед основних методів можливо виділити дві групи: методи пізнання та прикладні методи аналізу.

Методи пізнання становлять підґрунтя складної конструкції інструментарію аналітичної роботи. Основними з них є: аналіз і синтез, індукція і дедукція, абстракція й аналогія. Процедури аналізу є органічною складовою й першою стадією аналітичної роботи.

До основних прикладних методів доцільно віднести:

- процедури декомпозиції;
- процедури розгляду досліджуваного предмета, як представника певного класу предметів;
- процедури аналізу загальних властивостей предметів і відносин між ними;
- процедури класифікації;
- системний аналіз;

— метод пов'язаних інформаційних структур (забезпечує аналітичну підтримку досліджень організованих кримінальних структур і дозволяє одержувати якісно нову інформацію, необхідну для прийняття оперативних і стратегічних рішень).

— метод розпізнавання (ґрунтується на використанні критеріїв приналежності, дозволяє формувати моделі опису типових ситуацій з приховування ознак злочину, організовувати інформаційний пошук потенційних порушників комп'ютерними методами).

Висновок. Застосування КА в ОРД ДПСУ неможливе без наукової розробки питань методології. Відтак знання в галузі КА — його форм, сфер, умов, методів і можливостей застосування, мають бути детально вивчені та описані для подальшого широко впровадження, а особливо серед осіб, які безпосередньо залучені до боротьби зі злочинністю.

Наведена вищезагальна характеристика методів КА потребує подальшого вивчення та розвитку з метою застосування в практичній діяльності підрозділів інформаційно-аналітичного забезпечення та КА ДПСУ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Философский словарь / Под ред. М.М. Розенталя. — М.: Политиздат, 1972. — 496 с.
2. Сандул К. Форми стратегічного кримінального аналізу // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. — 2018. — № 14. С.185.
3. Сандул К. Форми оперативного кримінального аналізу // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. — 2018. — № 15. С.160.

Сандул К.О.

Общая характеристика методов криминального анализа.

Аннотація. Стаття посвящена определению основных методов криминального анализа в оперативно-розыскной деятельности Государственной пограничной службы Украины и их классификации. Автор акцентирует внимание на определении основных методов в зависимости от форм криминального анализа.

Ключевые слова: оперативно-розыскная деятельность, криминальный анализ, метод криминального анализа.

K. Sandul

Main characteristics of methods criminal analysis.

Summary. The article is dedicated to the definition of basic methods of criminal analysis in operational activity of State Border Guard Service of Ukraine and their classification. The author focuses attention on the definition of basic methods that depend on the forms of criminal analysis.

Keywords: operational activity, criminal analysis, criminal analysis method.

